

PACTUL RIBBENTROP-MOLOTOV ȘI STATUL MOLDOVENESC CONTEMPORAN

Victor STEPANIUC,
președinte al Comisiei pentru cultură, știință, învățământ,
tineret, sport și mijloace de informare în masă a Parlamentului
Republicii Moldova, membru al Biroului Permanent al Parlamentului
Republicii Moldova, doctor în științe istorice

SUMMARY

In the last decades, many politicians, historians, political analysts from Moldova and abroad, especially from Romania, display constant interest for the so-called "Ribbentrop-Molotov Pact", or more exactly the *Soviet-German Treaty of Non-aggression* and its additional protocol.

Since 1989, the political debates on this document in Moldova had and continue to have political connotation. It is worth mentioning that the Parliament of the Republic of Moldova approached expressly the topic of Ribbentrop-Molotov pact a number of times: on January 11, 1990, June 19, 1990, June 23, 1990, April 3, 1991, June 26-28, 1991, and August 27, 1991.

The adopted decisions of the Parliament of the Republic of Moldova on this issue have profoundly marked the fate of our state. Some politico-juridical confusions have been created, which have been perpetuated in the Declaration of Independence of the Republic of Moldova.

În ultimele decenii, mulți politicieni, istorici, politologi, moldoveni și străini, înfii de toate, din România, manifestă un interes constant față de așa-zisul "Pact Ribbentrop-Molotov", mai corect — *Tratatul sovieto-german de neagresiune* și protocolul adițional.

După anul 1989, în Republica Moldova dezbaterile politico-istorice asupra acestui document depășit de timp au avut și continuă să aibă conotații politice. Este de menționat, că Parlamentul Republicii Moldova a abordat expres tema Pactului Ribbentrop-Molotov în câteva rânduri: la 11 ianuarie 1990, 19 iunie 1990, 23 iunie 1990, 3 aprilie 1991, 26-28 iunie 1991, 27 august 1991.

Hotărârile adoptate de Parlamentul Republicii Moldova în această problemă

au marcat profund soarta statului nostru, au creat anumite confuzii politico-juridice care s-au perpetuat și în Declarația de independență a Republicii Moldova.

Republica Moldova, în declarațiile și hotărârile votate în acea perioadă de deputații moldoveni, este considerată o „consecință” a Pactului sovieto-german. Avînd o influență decisivă asupra Parlamentului Republicii Moldova, liderii Frontului Popular din Moldova au impus, la 23 iunie 1990, adoptarea *Hotărîrii cu privire la Avizul Comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și*

Bucovina de Nord (nr.149-XII din 23 iunie 1990), care a dezaprobat „proclamarea în mod nelegitim la 2 august 1940 a RSS Moldovenești” [1]. Astfel, nu doar separatiștii transnistreni, dar și deputații moldoveni au votat atunci pentru dezmembrarea teritorială a Republicii Moldova.

Prin *Declarația privind Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele acestuia pentru țara noastră* din 24.06.1991, Parlamentul României a condamnat, de asemenea, acest pact ca fiind „ab initio nul și neavenit” și a cerut „înlăturarea pe cale pașnică a consecințelor nefaste ale actelor nedrepte ce au la bază protocoalele secrete ale Pactului Ribbentrop-Molotov” [2, p. 109]. Declarația dată cere oficial instaurarea *status quo* de la 26.06.1940: reîncorporarea „Basarabiei” în Regatul român. Altfel zis, Parlamentul român cerea oficial la 24.06.1991 lichidarea Republicii Moldova și transformarea ei în „provincie românească”, cerea recroirea configurației politico-teritoriale stabilite după Războiul al Doilea Mondial, cerea revizuirea Tratatului de pace de la Paris din 10.02.1947, căci prin acesta au fost stabilite granițele Europei contemporane.

România a fost primul stat, care a recunoscut Republica Moldova după proclamarea independenței la 27.08.1991. Din ziua recunoașterii independenței Republicii Moldova, Parlamentul României a discutat cu abnegație la tema „teritoriilor anexate cu forța în urma înțelegerilor secrete stabilite prin Pactul Ribbentrop-Molotov” [2, p. 108]. Astfel, și deputații români au făcut numeroase referiri la necesitatea eliminării consecințelor Pactului Ribbentrop-Molotov.

Evident, din cauza dogmei despre Pactul

Ribbentrop-Molotov, o parte a clasei politice românești mai este derutată. Prin eforturile ei, România nu are cu Moldova un Tratat de bază, o convenție despre delimitarea și recunoașterea frontierelor.

Cercetătorii problemei se pot convinge că stipulările legiuitorilor moldoveni și români, adoptate în chestiunea Pactului Ribbentrop-Molotov sînt, practic, identice. Majoritatea „argumentelor” lansate de legiuitori, la această temă, dar și de unii savanți, ignorează realitatea obiectivă, dreptul poporului moldovenesc la autodeterminare și caută să demonstreze lipsa de legitimitate a statalității moldovenești, necesitatea eliminării consecințelor Pactului Ribbentrop-Molotov [3].

Poziția României în problema Pactului sovieto-german expusă în mai multe documente oficiale, deși contravine dreptului internațional, e clară. Este însă derutantă atitudinea față de aceste evenimente a deputaților moldoveni din anii 1990-1991, deoarece aceștia au apărut drepturile României și ale neamului românesc la întregire, și nu au dorit să caute argumente pentru drepturile moldovenilor, în sprijinul statalității moldovenești contemporane, care este o continuitate a statalității istorice moldovenești. Constatăm, că adoptînd avizul despre Pactul Ribbentrop-Molotov în anii 1990, deputații moldoveni au apreciat acest Pact din punctul de vedere al statului român, și nu al statului moldovenesc.

Aceeași abordare contradictorie s-a aplicat și în textul Declarației de independență. Deputații moldoveni, istoricii FPM din Moldova nu au dorit în mod repetat să analizeze toate evenimentele și fenomenele legate de renașterea statalității moldovenești contemporane.

În acest context, sub aspect istoric și juridic, apare întrebarea: este oare Moldova contemporană o consecință a Pactului Ribbentrop-Molotov ori o continuitate a Republicii Democratice Moldovenești, anexată de către România în 1918? Unde începe legitimitatea Statului moldovenesc contemporan – Republica Moldova?

Avînd în vedere materialele de arhivă și opiniile diverse ale multor savanți, putem concluziona că Republica Moldova nu este o consecință a Pactului Ribbentrop-Molotov, ci, în primul rînd, a evenimentelor din anii 1917-1918.

E cunoscut că atunci, în 1917, la 2 decembrie, în Basarabia, adică în teritoriul istoric al Moldovei de Est, anexată la Imperiul Rus în 1812, la inițiativa maselor populare, a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească.

Avînd Guvern și Parlament temporare, armată și miliție populară, sistem fiscal și o anumită recunoaștere externă, republica respectivă poate fi considerată o primă Republică Moldovenească din epoca contemporană. Tragedia acestei republici este, că în ianuarie –februarie 1918 ea a fost ocupată de trupele militare române cu acordul și la inițiativa principalelor forțe beligerante în primul război mondial. După cum au recunoscut ulterior mai mulți politicieni și istorici români și străini, anexarea Basarabiei a fost regizată de Germania și România. Însă interese au avut și țările Antantei care și-au dorit „curățarea Basarabiei de bolșevism” și pedepsirea Rusiei Sovietice pentru ieșirea din războiul mondial.

Ocuparea Republicii Democratice Moldovenești, numită de diferiți istorici „cucerire militară a acestui teritoriu”, nu a permis parlamentului temporar – Sfatului Țării - să-și îndeplinească atribuțiile pentru

care a fost creat. Maltratați de generalii români, membrii Sfatului Țării n-au rezistat în fața regimului de ocupație, care și-a dorit o anexare „legală” a Basarabiei. La 27 martie 1918, Sfatul Țării, sub acoperirea trupelor române de ocupație, declară Unirea Basarabiei cu România, adică hotărâsc lichidarea RDM. Indiscutabil, analizînd aceste evenimente, acțiunile României în problema Basarabiei, actele politico-juridice adoptate de Sfatul Țării, în lumina dreptului internațional, constatăm:

- unirea Basarabiei cu România a fost un act forțat de regimul de ocupație [4, p.53];

- Parlamentul moldovenesc, Sfatul Țării, n-a avut dreptul să hotărască problema „Unirii”, deoarece a avut statut temporar și doar împuterniciri să pregătească alegeri în Adunarea Constituantă a Moldovei, care urma să hotărască soarta Republicii Democratice Moldovenești [5, p.172-211];

- Unirea Basarabiei cu România putea fi legiferată doar prin plebiscit, desfășurat în condiții de libertate;

- prin Tratatul de la Paris din anul 1920, unele țări europene au susținut anexarea Basarabiei de către România. Însă tratatul n-a căpătat putere juridică deoarece Japonia nu l-a ratificat, iar SUA au refuzat să-l semneze, deoarece în Basarabia n-a fost desfășurat un plebiscit, iar România și URSS n-au ajuns la un acord în această problemă. La 27 martie 1918 Basarabia era formal, din punct de vedere juridic, în componența Rusiei Sovietice. Sfatul Țării și România n-au putut legifera desprinderea Basarabiei de la Rusia Sovietică așa precum au făcut-o conducătorii Finlandei, Poloniei, Estoniei, Lituaniei și Letoniei.

Anume avînd în vedere statutul ilegal al anexării Basarabiei de către România

în 1918, URSS a avut motive legale să abordeze problema Basarabiei și a făcut aceasta în cadrul conferințelor internaționale și bilaterale cu România, inclusiv și în notele de la 26-28 iunie 1940. România, lipsită de sprijin internațional, în cele din urmă, a acceptat tacit cerințele sovietice de a evacua trupele.

Cunoscători savanți moldoveni și străini recunosc că „procedura mării uniri a Basarabiei a fost... nelegală, deoarece nu a existat nici un fel de înțelegere între România și Rusia referitor la trecerea acestui teritoriu de sub jurisdicția unui stat sub jurisdicția altui stat. Fără o atare înțelegere, transmiterea teritoriilor nu poate fi considerată legitimă, deoarece astfel se încalcă principiul unanim recunoscut al dreptului internațional privind respectarea tratatelor (pacta sunt servanda), ceea ce poate să ducă, în cele din urmă, la zdruncinarea stabilității relațiilor contractuale între state” [6, p.340]. Este important că chiar unii guvernanți români din perioada interbelică, precum N. Titulescu, erau conștienți că autodeterminarea Basarabiei în anul 1918 nu s-a făcut în baza dreptului internațional, deoarece aici nu s-a desfășurat un plebiscit, cum s-a procedat în alte regiuni, „unde anume forțele internaționale, iar nu cele militare... au asigurat ordinea” [7, p. 284].

Mai mulți experți români contemporani, de asemenea, recunosc, dreptul moldovenilor la statalitate contemporană. „În primul rând, astăzi nu avem de a face cu consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov, când vorbim despre frontiera dintre România și Moldova” ... [8, p. 3-4], subliniază analiștii români G. Andreescu, V. Stan și R. Weber. Evident, nu Pactul Ribbentrop-Molotov, ci *Tratatul de Pace de la 1947* a legiferat această frontieră

moldo-română. După dizolvarea URSS, frontierele Republicii Moldova, inclusiv cea moldo-română, sînt recunoscute de circa 180 de state, de cele mai importante foruri internaționale conform principiilor dreptului internațional al succesiunilor.

Renumita cercetătoare română D. Popescu, avînd în vedere dreptul succesiunilor, este, de asemenea, convinsă că frontiera dintre Republica Moldova și România nu este fixată în baza Pactului Ribbentrop-Molotov, ci în baza Tratatului de pace de la 1947 care a legiferat granița sovieto-română, „în conformitate cu Acordul sovieto-român de la 28 iunie 1940...” [9, p. 66]. Astfel, nu Pactul Ribbentrop-Molotov, ci Acordul sovieto-român din 28 iunie 1940 și Tratatul de Pace din 1947 constituie acte de drept internațional care legitimează statalitatea moldovenească contemporană restabilită după 2 august 1940 [1].

Savantul Al. Burian aduce noi precizări de principiu la această constatare și anume, că “războiul dintre Germania și URSS, început la 22 iunie 1941, a anulat consecințele politicii externe staliniste, dar nu a restabilit status quo ante, care a existat pînă la încheierea Pactului, generînd alte consecințe, tot atît de grele și nu mai puțin legitime decît primele. Este vorba despre faptul că la 22 iunie 1941, în războiul împotriva URSS, împreună cu Germania nazistă, a intrat și România regală, care, prin participarea sa la război, a lichidat consecințele amintite, fie “consecințe ale Pactului Ribbentrop-Molotov”, fie “consecințe ale politicii externe staliniste” și a generat noi urmări, de data aceasta - ale acțiunilor sale (ale Germaniei și României - *aut.*), care ulterior au fost lichidate prin acțiunile comune ale aliaților Coaliției antihitleriste... Sînt

cunoscute rezultatele celui de-al Doilea Război Mondial. El a lichidat atât "consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov", cât și "consecințele campaniei Drang nach Osten". lăsând consecințele sale pentru Europa și pentru întreaga lume, formulate juridic și incluse în tratatele de pace din 1947 încheiate cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda" [6, p. 346]. Conștienți de aceste adevăruri, mai mulți istorici și politologi români resping hotărât viziunile primitive asupra Tratatelor internaționale semnate de România. Modificarea acestor tratate poate dăuna României, și nu Moldovei.

"...Modificarea Tratatului de Pace (câci despre el este vorba când vorbim despre anularea consecințelor Pactului Ribbentrop-Molotov) nu privește numai România. Un lucru trebuie înțeles: indiferent de modul în care a fost reglementată situația frontierelor, Tratatul de Pace constituie baza păcii și stabilității europene după anul 1947... Tratatul readucea în fruntariile țării (României — *aut.*) Transilvania și consacra independența statului românesc. Tratatul de Pace din 1947 ori este acceptat în întregime, ori este respins în întregime" [8, p. 5-6].

În timp ce promotorii pseudoștiințifici ai „României Mari” văd o singură piedică în calea „unirii” Moldovei cu România — consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov, „teoria” aceasta este combătută cu argumente incontestabile de savanți cu renume mondial. Într-un studiu intitulat „Fiul răătăcitor: Moldova și România”, savantul german Gunter Tontsch, pornind de la „modelul german” de reunificare, demonstrează că în Moldova „niciodată n-a persistat ideea vreunei uniri cu Valahia/România” [10, p. 188-190].

În cazul Germaniei s-au unit două părți

ale unui stat, dezbinat prin forța împrejurărilor, de puteri străine, iar în ce privește România și Republica Moldova situația a fost și este alta. Republica Moldova poartă tradiția statală moldovenească. Teritoriul de azi și de ieri al Republicii Moldova s-a aflat în componența Moldovei istorice circa 450 de ani, pe când în componența României — doar 22 de ani de ocupație.

A aborda astăzi din punctul de vedere al dreptului internațional și al relațiilor dintre state "consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov" referitor la "Basarabia", este mai mult decît o eroare. Este un atentat asupra statului moldovenesc contemporan, fapt ce contravine dreptului internațional. Fără a îndreptăți politica stalinistă, prevederile expansioniste ale Pactului Ribbentrop-Molotov, care, împreună cu *Acordul de la Munchen* (septembrie 1938), a creat condiții pentru ca Hitler să înceapă cel de-al Doilea Război Mondial, în baza documentelor și a realităților istorice, este evident că "problema Basarabiei", legitimitatea Republicii Moldova, nu a fost provocată de acest pact. În epoca contemporană acest subiect a intrat în preocupările diferitelor foruri internaționale și în relațiile dintre diferite state, întâi de toate — dintre România și URSS, din momentul în care Regatul român a ocupat, în ianuarie 1918, teritoriul moldovenesc dintre Prut și Nistru, proclamat la 2.12.1917 Republică Democratică Moldovenească. Nu Pactul Ribbentrop-Molotov, care este nul și neavenit *ab initio* și care și-a pierdut orice valoare la 22.06.1941, ci caracterul ilegal al aflării "Basarabiei" în componența României a servit temei juridic pentru eliberarea Moldovei de Est, în urma înțelegerii sovieto-române din 26-28 iunie 1940.

Din alt unghi de vedere, drama momentului s-a manifestat prin faptul că URSS în 1940 nu a oferit populației fostei Republici Democratice Moldovenești dreptul la autodeterminare prin referendum (plebiscit), cum propunea Guvernul sovietic anterior, în mai 1919 și în martie 1924 la *Conferința de la Viena*. Populația din Moldova dintre Prut și Nistru și cea din RASS Moldovenească, proclamată la 12 octombrie 1924 în baza legii din 2.08.1940 a Sovietului Suprem al URSS, a format RSS Moldovenească unională, ulterior mutilată teritorial și limitată în prerogative. Evident, asemenea modalități de creare a unor entități statale nu corespund întocmai principiilor de autodeterminare națională, devenite norme ale dreptului internațional.

Cu toate acestea, crearea în componența URSS a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești a fost un pas înainte pe calea restabilirii și statornicirii statalității moldovenești contemporane, sugrumate în 1918 de regimul românesc de ocupație, care a impus Sfatul Țării să însceneze votarea actelor nelegitime din 27.03.1918 și din 27.11.1918.

După 1991, pe măsură ce structurile statului independent Republica Moldova, alese și confirmate democratic, proclamau și afirmau tradiția continuității statalității moldovenești, legătura indisolubilă cu Moldova istorică, iar populația exprima susținerea deplină a înfăptuirii năzuințelor sale multiseculare, în pofida rezultatelor sondajului sociologic republican din 6 martie 1994, unde 98% din participanți s-au pronunțat pentru independența statului, luau amploare acțiunile de anihilare și subminare a statalității moldovenești din interior și din afara țării.

Academicianul Haralambie Corbu scria despre acest fenomen periculos:

“Declarată ca stat suveran și independent, Republicii Moldova i s-a contestat legitimitatea chiar din start de forțe politice influente cu tendințe autoritare și monopoliste... că populația cuprinsă în frontierele acestui stat ca și cum nu dispune de tradiții statale, de statut de națiune, de popor... S-a creat o situație paradoxală și curioasă în felul său: peste o sută douăzeci de țări și state de pe glob recunosc legitimitatea, independența și suveranitatea Republicii Moldova, în timp ce forțe politice din interior nu acceptă această realitate” [11, p. 404-405].

De menționat că, în ultimul deceniu, teoriile iredentiste și separatiste cu conținut antidemocratic și antimoldovenesc despre legitimitatea incertă a Republicii Moldova au fost respinse nu doar de populație și politicieni, ci și de renumiți istorici, juriști, politologi moldoveni și străini în cadrul Congresului „Casa Noastră – Republica Moldova” (1994), simpozionului moldo-german „Statul național și societatea polietnică” (1996) etc. Nu Pactul Ribbentrop-Molotov, dar tradiția statalității în Moldova istorică, existența națiunii moldovenești, a etnonimului „moldoveni”, utilizarea în Moldova a glotonimului „limbă moldovenească”, renașterea în Moldova de Est (Basarabia) a statalității moldovenești contemporane constituie legitimarea pentru statul Republica Moldova. „Statalitatea înseamnă o etapă istorică de dezvoltare a țărilor, națiunilor, care au reușit să-și creeze propriul stat, ori să reanimeze statalitatea picdută anterior... moldovenii din teritoriile anexate (după 1812 și 1918 – *cut.*) au demonstrat, în repetate rânduri, fidelitate propriei statalități...” [12, p. 134-135].

Forțele politico-ideologice și „științifice” care leagă intenționat legitimitatea Republicii Moldova cu pactul Ribbentrop-

Molotov, comit mai multe falsuri, ce nu au nimic cu știința. Apreciind obiectiv evenimentele anului 1812, acești savanți ascund adevărul despre cucerirea militară și anexarea, în 1918, de către România a Republicii Democratice Moldovenești, neglijează argumentele istorico-juridice despre nulitatea după anii 1941 și 1947 a Pactului Ribbentrop-Molotov, ignoră prevederile dreptului internațional care oferă popoarelor, inclusiv poporului moldovenesc, dreptul la identitate și autodeterminare națională.

În concluzie, vom sublinia că dogma despre Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele acestuia pentru Basarabia, vehiculată cu insistență în unele cercuri „savante” proromânești, are doar scop politico-ideologic: lichidarea statului Republica Moldova. Acest concept antiștiințific, care este astăzi armă de luptă ideologică a forțelor separatiste și unioniste (iredentiste) împotriva statalității moldovenești, cu regret, mai este ignorat de istoricii și politicienii moldoveni.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiva Parlamentului Republicii Moldova. Fondul R-2948, inv.6, d.1127.
2. Diacon, V. Reîntregirea. Basarabia, Bucovina și Insula Șerpilor în dezbateri ale Parlamentului României. Iași, Unirea, 1992, 252 pag.
3. „Moldova Suverană”, 29.06.1997.
4. Argetoianu, C. Memorii. Vol.I. București, 1995, p. 53.
5. Stepaniuc, V. Statalitatea poporului moldovenesc. Chișinău, Tipografia Centrală, 2005, 520 pag.
6. Burian, Al. Geopolitica lumii contemporane. Chișinău, Tipografia Centrală, 2003, 456 pag.
7. Levit, I. Republica Moldovenească. An de răspîntie: de la proclamarea Republicii Moldovenești pînă la desființarea autonomiei Basarabiei. Noiembrie 1917 –noiembrie 1918. Chișinău, Universul, 2003, 400 pag.
8. Andreescu, G., Stan, V., Weber, R. Raporturile României cu Republica Moldova. // Revista „22”, București, ianuarie 1994, pag. III-X.
9. 15 Ani de Independență a Republicii Moldova. // Materialele Conferinței Științifice Internaționale. 22 august 2006. Chișinău, 2006, 168 pag.
10. Tontsch, G. Fiul rătăcitor: Moldova și România. // Statul național și societatea polietnică: Moldova în anii '90. Chișinău, Rotaprint, 1997, pag. 178-190.
11. Corbu, H. Deschideri către valori. Studii, eseuri, atitudini. Chișinău, Cartea Moldovei, 2003, 456 pag.
12. Statul național și societatea polietnică Moldova în anii 90. Chișinău, Rotaprint, 1997, 254 pag.

Prezentat: 22 noiembrie 2007.

Recenzent: Alexandru ROMAN, doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar.

E-mail: l.catanoi@parlament.md